

רוב דעות במו"ם בכתב

בדין אחרי רבים להטות, אם הוא רק בנשאו ונתנו בדבר פנים אל פנים, או אפי' ע"י כתבים שהחליפו ביניהם, והרוב דחה את דברי המיעוט, והמיעוט עמד בדעתו, והרוב עמד בדעתו, דגם בזה אמרינן אחרי רבים להטות?

תשובה

(א) מרן הב"י ז"ל בח"מ סי' י"ג הביא תשו' הרשב"א סי' ק"ד, בה נשאל על ראובן ושמעון שבררו להם י' אנשים לראות בדינם וכו', ובין כך ובין כך נסתלק א' מהם, והשיב דבר ברור שכיון שנסתלק א' מהם נתפרדה החבילה, וכו' ואין רוב בכ"מ אלא רוב הבא מתוך הכלל, ומתוך מו"מ, אבל רוב הנפרד מתוך הכלל ודנין או בוצעין לעצמן, שלא מתוך מו"מ עם הכלל, או שלא במעמדן לא עשה כלום, ע"כ, והנה דברי הרשב"א הללו דשו בהם רבים, דממ"ש שלא מתוך מו"מ עם הכלל, משמע דכל שהיה מו"מ עם הכלל, באיזה מציאות שיהיה, דהיינו ע"י חליפת מכתבים, שכ"א כ' פס"ד לעצמו, ושלחו לחבריו, ושניהם הסכימו לדעת א' והיחיד לא הסכים, דנים כס' הרוב, דהרי כל עיקר טעמא דבעינן מו"מ ביניהם, מבואר בהרשב"א שם שהוא מפני שאם היה שם אותו היחיד, היה מראה טעם היפך מה שהסכימו הרוב, ויודו הרוב בכך, וא"כ מכיון ששלח דעתו בכתב, ולא הסכימו עליה הרוב, הרי אין מקום לטענה זו, ואמנם ממה שסיים הרשב"א, או שלא במעמדן, מבואר דכוונתו לומר דאף אם נז"נ בדבר ע"י כתב, מכיון שלא היה המו"מ במעמד א' לא מהני ול"מ.

(ב) ולכאורה לא מובן טעמו בזה, דהרי כבר ראו ראיותיו והוכחותיו, ובכל זאת נדחה קרו להו, בטוטו"ד, ומכ"ש אם חזר היחיד והעמיד דבריו, ושוב סתרו לו את דבריו, ברור הדבר שאין שום תועלת, במה שישאו ויתנו אח"כ פנים אל פנים, דשוב אותו הדבר, כל א' יעמד בשלו, ואפשר מכיון דלא כל אדם יכול להביע דעתו וסברתו בכתב, כאשר אנו רואים בחוש, דישנם גאונים גדולים ועצומים שבקיאים בש"ס ופוס', עד להפליא, ובכל זאת כאשר רוצים להעלות דבריהם על ספר, לא יכולים להסבירם בטוטו"ד, דלא חנן אותם אלהים בעט סופר מהיר, וע"ז עלול הדבר להביא הקורא לידי טעות בדבריהם, ולזה אף שהיה מו"מ ביניהם ע"י כתב, לא יכולים לפסוק כד' הרוב, עד אשר ישובו וידונו ביניהם פנים אל פנים, דאז כל א' מבין דברי חבריו על מכונם, ואם סו"ס לא באו לידי עמק השוה, ביניהם, יפסקו עפ"י הרוב, זה הנלע"ד בטו"ט ונימוקו של הרשב"א ז"ל הנ"ל.

ג) והנה מרן הב"י ז"ל הביא תשו' הרשב"א בסתם ולא גילה דעתו בפירושה גם בשלה"ט בסי' י"ג ס"ז, פ' הדין של תשו' הרשב"א בעקרונו, אך לא גילה דעתו בעצם הדבר של הצורך של מו"מ ביניהם, כלל, לא ע"י כתב ולא בע"פ, ואמנם הגאון מהרלב"ח בתשו' הסמיכה בדרך הראשון שם, העיר בזה על רבני צפת, שסמכו לקצת רבנים בלי שנו"נ עם רבני ירושלים, מתשו' הרשב"א הנ"ל, וכי ז"ל ובנ"ד מן הראוי היה לשתהיה הסכמת הרוב קיימת, שהיינו יושבים כולנו יחד נר"נ בדין פנים אל פנים, ופה אל פה, או לפחות שהיינו נו"נ ע"י כתב. וכשנודה שהכל שווה, כי גם בזה יש ספק, וכפי הנראה צריך להיות המו"מ פה אל פה, ופנים אל פנים כמו המו"מ שהיה בין סנהדרי גדולה וקטנה שהיה פה אל פה. ולא די זה אלא שהיו יושבים כולם כחצי גורן עגולה לשיראו כולם זה את זה, גם תשו' הרשב"א הנ"ל כן נראה במה שכ' או שלא במעמדן וכי' גם במה שכ' הרב (הרמב"ם) בזה הדין שלפנינו כן נר' שכ' וז"ל א"כ למה היו החכמים מצטערים וכי' לפי שישראל מפוזרים, ואי אפשר שיסכימו כולם. ואם מועיל המו"מ וההסכמה אפי' ע"י כתב, איך אמר הרב שא"א שיסכימו כולם, דלפי האמת אפשר הוא, ואם היה אומר שהוא דבר קשה ניחא, אבל בלתי אפשרות לא ידעתי מנין לו, אשר לפי"ז נראה שצריך המו"מ וההסכמה לסמוך, שיהיה פה אל פה, ומ"מ אפי' למי שלא יודה בזה, לפחות היה צריך מו"מ ע"י כתב, וכיון שלא נעשה לא זה ולא זה, אינה נקראת הסכמתם הסכמה עכ"ל, מבואר מדבריו ז"ל דדבר זה אי סגי המו"מ ע"י כתב או לא, אינו דבר החלטי וודאי.

ד) והנה בתשו' מהר"י בי רב שם האריך בהסבר דברי הרמב"ם שם במ"ש א"כ למה היו מצטערים וכי' וכי' דיש חילוק בין הדורות, ע"ש. ולפי"ז י"ל דבזמן ר"י ב"ב שהיו הקהלות מפוזרות, והדרכים עקלקלות היה קשה לשלוח מכתבים לכל רבני הקהלות אשר שם, שלא היה אז בתי דאר כבזמנינו, והיו צריכים לשלוח שליח מיוחד לכל אתר ואתר, והדרכים היו מסוכנים, וע"כ כ' הרמב"ם שאי אפשר וכי' וא"כ אין שום ראייה מדברי הרמב"ם שלא מועיל מו"מ ע"י כתב. ולעיקר דברי הרשב"א מ"ש או שלא במעמדן, נראה שאין הכוונה שהיה איזה מו"מ ביניהם, רק שלא היה במעמד א' דהיינו רק ע"י כתב, אלא שדבריו מוסבין, כלפי מ"ש "ודנין או בוצעין לעצמן" בא' משתי פנים: א. שדנין ובוצעין לעצמן שלא מתוך מו"מ עם הכלל; ב. או שלא במעמדן, ז"א שדנו ובעצו שלא במעמד כל הג', דאם היו דנין ובוצעין במעמד כולם ושתקו, אף שלא היה מו"מ בדבר, מכיון ששתקו ולא מיחו על הפסק, ניכרים הדברים שכולם מסכימים לפסק, ששתיקה כהודאה. ומעתה אין כל ראייה לא מדברי הרשב"א ולא מדברי הרמב"ם, ומכיון שחכמי הסמיכה ומכללם מרן שקיבלנו הוראותיו, לא חששו לראיות אלה שכ' מהרלב"ח, וגם מרן בשלה"ט לא העלה זה על שלחנו הטהור, ניכרים הדברים שכן דעתו להלכה שאין מקום לחלק, בין אם היה המו"מ פנים בפנים, או ע"י כתב, דשניהם שוים בשיעוריהם, דדנין עפ"י הרוב.

ה) ולעצם החששה שכתבנו פן ואולי, דברי הכתב בגמגום, ואינם מבוארים, הנה פשוט דלאו בקטלי קני באגמא עסקינן, דאין להם חוש ההבנה בבחינת חכימא ברמיזה, והלא אותו הדין היחידי החולק, לא חלק מסברת הכרס אלא ביסס דבריו ע"פ ראיות

מש"ס ופוסקים, וא"כ אף דאין לו הכשרון לסדר דבריו בביאור היטב, הרי מאותם הראיות וההוכחות שעליהם ביסס דבריו, יכולים להבין תוכן כוונתו ודעתו, והחכם עיניו בראשו זה שכנגדו להבין דבר מתוך דבר, ומכיון שדרך חיצוי עליו ודחה כל ראיותיו והוכחותיו, ניכרים הדברים שעמד על תוכנו, ולא נראו בעיניו, וחזר הדין שעלינו לדון ע"פ הרוב, ועי' בדומה לזה בדברינו בישכ"ע (ח"ד חו"מ סי' ב') בשאלת בי"ד לערעורים, שהעלינו דכשהפס"ד הראשון מפורש בו טעמו ונימוקו על כל פרט ופרט, בזה אמרינון בי"ד בתר בי"ד דייקי, והב"ד הבי' יכול לתהות על קנקנו של הפס"ד הראשון, ואם יראה שיש לדחותם בטעמים מוסברים יכול לדחותם. וכ"כ בח"ג אה"ע סי' ב' ס"א, ושם הבאתי דברי ה"ע, עיני כל חי' בפסק הממזר שכ' ואפי' היה פס"ד מבעלי הוראה בחתימתם והיה מקום לבע"ד לחלוק דב"ד בתר בי"ד לא דייקי, הרי היכא דעברו ודייקי האי מילתא אתפרשא במילי דאבא בס' סמיכה לחיים סי' ט' וכו' ע"ש, שהוא מעשה כזה בנדונו שם ומינה לב"ד דכיון שזה היחיד שלח דברו בכתב, ולא נראו לעיני חבריו שפיר יכולים לדון על פי אלה הרוב שדחו דבריו, והרי מעשים בכל יום מדורות הראשונים עד דורותינו אלה, עינינו הרואות כמה חבילות תשובות בספרי הראשונים ועד האחרונים, שדנים הלכה למעשה ע"פ ספרי רוב הפוסקים אף שכל א' כי פס"ד בפ"ע ולא ראה את חבירו, והא קמן ספרין פתיחו וכותלי בית המדרש יזכיחו, ובפרט שקורה לפעמים שעומדים ב' בע"ד לפני רב המקום, והוא מיראי הוראה ושולח את שאלתו לפני הגדולים אשר בארץ להמלך אתם כדת מה לעשות ודן ע"פ הוראתם באין פוצה פה ומצפצף פן הרב לא ידע לסדר את דבריו בכתב, ונמצא שיצא הדין מקולקל ח"ו, אלא דנין ע"פ הכתב, וכן הדבר בנ"ד יכולים לחלוק עליו ע"פ הכתב ולפסוק כהרוב החולקים עליו, וכן עתה מצאתי להג"פ בכללים שבסנהדרין כלל ה' שכן העלה להלכה ע"ש.

(ו) ועוד אני אומר דאם אתינא להכי, א"כ גם בפנים בפנים, אין לדון ע"פ הרוב, שהרי ישנם רבים שאינם יודעים להביע דבריהם בפה שאין להם מענה לשון ואין להם כח ההסברה, ורק בכתב יכולים להציע דברים באר היטב, וא"כ בע"כ לומר שאין מקום לחוש לזה מכיון דלא בקטלי קני באגמא עסקינו, אלא בחכמים יודעי דבר בבחינת חכימא ברמיזא, וכיון שכן אין מקום לחלק בין בכתב לבע"פ.

(ז) אחרי כותבי כ"ז ראה ראיתי תשובה ארוכה בס' משפט וצדקה ליעקב להרב יעקב בן צור (מגדולי רבני המערב הראשונים) ז"ל בח"ב סי' פ"ח שנשאל בזה והביא תשובת הרשב"א הנ"ל, ואסף כעמיר גורנה דברי הפוסקים המדברים בזה, ושם בד' כ"ט סוע"ב הביא תשובת דרכי נועם ז"ל סי' ל"ג שכ' וז"ל וכי תימא היינו דוקא ברובא דאיתיה קמן, הא ליתא וכו', ומיהו נ"ל דהיינו דוקא בתר שישאו ויתנו בדבר וכו', א"כ האי דיינא דאתי פסקא דלא כוותיה, ישא ויתן עם בר פלוגתיה ע"י כתב ע"כ. והנה ב' הרבנים החולקים על התשובה הנ"ל נראה שדעתם מסכמת כדברי הפוסקים הנגדרים אחרי סברת מהרלב"ח הנ"ל. אמנם בתשובה שאחריה שחתומים עליה ד' רבני מטיבי, דחו דברי הרבנים הנ"ל וזאת הלכה העלו וז"ל איך שיהיה אם לא ימצא מי שיכריע ביניהם, אז ודאי דאולינו בתר רובא אפי' ע"י כתב מאחר שראו דברי אלו וכהניא דדרכי נועם, דאלת"ה

היכי ליעביד דלא סגי בלא"ה, ומעשים בכ"י אנו רואים שנוהגים הב"ד שהולכים אחרי הרוב אפי' ע"י כתבים, וכו' עכ"ל. הרי חזי מאן גברי רברבי דקא מסהדי דמעשים בכ"י דדנין ע"פ הרוב ע"י כתבים, באין פוצה פה ומצפצף, וככל אשר העלינו בענין' ובפרט דכן הוכחנו ד' מרן ודעימיה דלא חשו לדברי מהרלב"ח הנ"ל, ואף הוא לא פסק לדיניה בסכינא חריפא, שהרי כ' או לפחות שהיינו נר"ג ע"י כתב. ושר"ר בכנה"ג ח"מ סי' י"ג הנ"ל הגב"י. אות ל"ו שאחר שהבי"ד מהרלב"ח הנ"ל כ' ועי' בדרצ"ה שנראה דמסכים דאפי' בכתב מהני ע"ש. וע"ע להרמ"ז זצ"ל בס' נכח השלחן סי' ל"ג בנדונו שהדיין נסתלק אחר שידע להיכן הדין נוטה שהאריך הרחיב למעניתו והביא כל דברי הפוסקים המדברים בזה, וזאת הלכה העלה שיכולים לגמור הדין ע"י הרוב, וע"ע לו שם בסי' כ"ה, ואכמ"ל. (ח) לאור כל האמור תורה יוצאה, דאין מן הצורך לדון פנים בפנים, אלא דכל שנו"ג בכתב והרוב דחה דברי היחיד שיכולים לפסוק ע"י הרוב.